

Neromyytti pitää pintansa

Toimittaja: *Sain leikkiviulun käteeni, ennen kuin osasin puhua. Siitä lähtien tuo instrumentti on ollut osa minua. Viulu on ollut henkilökohtainen terapeutini, jonka avulla olen saanut kasvaa omaksi itsekseni.*

Kaikki kuitenkin muuttui, kun tapasin kyseisen viulunsoiton opettajan. Vaikka minulla oli ollut elämäni aikana vaativia opettajia jo häntä ennen, hänen tapaamisensa muutti minut. Aloitin tuntea itseni huonoksi muusikoksi ja ihmiseksi. Olin menettänyt paitsi musiikin, myös elämäni ilon.

Näin sanoitti kokemuksiaan eräs haastatteleman klassisen musiikin opiskelija.

Puhumme tänään neromyytistä, opettajan vallankäytöstä ja kyseenalaisista opetusmetodeista taidealalla. Minä olen Kaisu Kinnunen ja kanssani aiheesta on keskustelemassa tutkija, opettaja ja taiteilija **Raisa Foster**. Millaisia ajatuksia sinulle heräsi Raisa tämän musiikin opiskelijan kokemuksista?

Foster: No kahtiajakoisia ajatuksia. Tietysti aika surullinen kuvaus siitä, että miten yksi opettaja voi vaikuttaa noinkin merkittävästi, ja tässä tapauksessa nimenomaan negatiivisesti tähän lapseen tai nuoreen. Toisaalta sitten taas, kun kerroit, että hän on musiikin opiskelija, niin hän on jostain syystä kuitenkin tämän huononkin kokemuksen jälkeen jatkanut sitä soittoharrastusta. Ja ja ehkä nyt sitten ihan ammattiakin siitä havittelee itselleen, että ilmeisesti sitten kuitenkin se ihan se varhaislapsuuden kokemus on ollut niin positiivinen ja niinku hän kuvasi, että se instrumentti tuli osaksi häntä. Niin se on sitten kantanut hänet tuon huononkin kokemuksen yli.

Toimittaja: Kyllä ja tutkin siis tätä aihepiiriä paljon ja luin paljon artikkeleita ja jonkin verran tutkimuksia ja törmäsin tätä tietoa kaivaessa usein sanaan neromyytti, kun puhutaan taideopetuksesta ja taiteilijuudesta. Niin mitä neromyytti mielestäsi tarkoittaa?

Foster: No sekin voi varmasti tarkoittaa monenlaisia asioita, mutta itselle tulee ainakin mieleen semmoinen, että me ajatellaan taiteilijaa usein tämmöisenä, jotenkin mystisenä henkilönä tai nerona, joka saa jonkun loistavan idean ja sitten hän kanavoi sen taiteeseen tai esittää sen jonakin taiteellisenä teoksena. Ja sitten alhaisten (naurahtaa) yleisön jäsenten tai kansalaisten on sitten jotenkin ymmärrettävä tämän neron hieno sanoma sellaisenaan. Miten hän siinä sitten esittää tämän, tämän tuota ideansa. Itselle tämä kertoo tietysti vähän semmoisesta vanhanaikaisesta taidekäsitelmästä ylipäätään tällainen. No sitten tietysti siihen neromyyttiin, niin kuin ollaan viime aikoina mediasta luettu ja kuultu, liittyy tämmöistä ikävää vallankäyttöä. Eli kun joku ihminen asettuu voimakkaasti muiden yläpuolelle, niin sittenhän hänellä on tapana sitten alistaa muita. Ja niinku tässä kuultiin tämän viulunsoiton opiskelijan suhteen, niin niin saada sitten muut tuntemaan huonommuutta. Itse ajattelen, että ehkä tämä nero sitten sillä tavalla ehkä nostaa itseään muiden yläpuolelle painamalla toisia alaspäin.

Toimittaja: Juu tätä studiokeskustelua varten haastattelin eri taidealojen opiskelijoita. Kuten musiikin, tanssin ja teatterin opiskelijoita ja heidän mukaansa opettajan vallankäyttö on läsnä välillä opetuksessa. Ja heidän mukaansa se turvallisen tilan luominen oppimiselle ei ole ollut itsestään selvyyttä taideopetuksessa. Miksi näin on?

Foster: No ensinnäkin se on todella surullista kuultavaa, että opiskelijat ja ilmeisesti useimmat opiskelijat kokevat näin. Olen jo jonkin verran itsekin saanut siis sellaista viestiä. En suoraan omasta opetuksesta niin, vaan sitten opiskelijoilta niin kuin muiden opettajien opetustyylistä. No tähän varmaan liittyy paljon semmoisia perinteitä ja odotuksia, että opettajat itsekin kuvittelevat, että heille asetetaan tiettyjä odotuksia. Että että minkälaisia heidän pitäisi olla, ja he toistavat samanlaisia menetelmiä, miten heitä itseään on opetettu. Ja näin ne sitten ne haitallisetkin mallit siirtyy sukupolvelta toiselle. Ja ja tota ehkä tähän liittyy aika paljon myös sitten semmoista niinku taidealojen välistä erilaisuutta, että tota tietyt sellaiset perinteisemmät taidekäsitteet ja myös niinku pedagogiset käytännöt saattaa olla vallalla niin kuin toisissa taidemuodoissa enemmän, kun taas toisilla aloilla. Että jos nyt ajattelee, vaikka juuri sitä klassisen musiikin maailmaa, ja sitten taas jotakin nykytaiteen kuvataiteen maailmaa, niin ne on aika erilaisia. Ainakin nyt näin niin kuin ihan tällaisen maallikkokatsojan ja -kuulijan näkökulmasta. Eli eli kuvataiteessa semmoinen yllätyksellisyys ja rajojen rikkominen näyttävät ainakin minulle niin kuin katsojana aika useinkin. Että sitte taas klassisessa musiikissa esitellään ehkä enemmän juuri sitä teknistä virtuoositeettiä, ja joka edellyttää sitten tietysti ankaraa kovaa harjoittelua, joka sitten perinteisesti on tapahtunut nimenomaan käyttämällä sitä keppiä enemmän kuin ehkä porkkanaa.

Toimittaja: Kyllä ja ja varmasti eri taidealoilla on omat haasteensa ja eroja sen opetuskulttuurin suhteen. Myöskin tutkija Marja-Leena Juntusen mukaan taidealalla myös opettajan taiteellista osaamista ja vahvaa aineenhallintaa arvostetaan edelleen usein enemmän kuin pedagogisia taitoja. Mitä mieltä olet tästä? Onko näin?

Foster: No tuota voi olla. Mullahan on siis itsellä semmoinen mielenkiintoinen henkilökohtainen polku tähän taidekasvattajan tehtävään, että minulla on koulutus erikseen sekä taiteen puolelta että sitten kasvatuksen puolelta. Eli mähän en itse varsinaisesti ole saanut tällaista taidekasvatustutkintoa. En ole siis tehnyt niinku korkeakoulukontekstissa, eli mä oon opiskellut tanssin tutkinnon tuolla Australiassa ja sitten visuaalisen kulttuurin opinnot Aaltoyliopistossa. Ja sitten taas olen väitellyt kasvatustieteissä, niin mulla se tavallaan se mun taidepedagogiikka on syntynyt sitten yhdistelemällä näitä kahden alan, ehkä toivon mukaan parhaita käytänteitä. Mutta tokihan sitten itselläkin on kokemusta niin kuin opiskelijan roolista. Ja tuota tai lähinnä oppilaan roolista, että mulla on tausta siellä baletin maailmassa, ja tuota siellä tällainen hyvin ankara, kyllä vanhakantainen opetus oli voimissaan. Mutta tottahan se on, että varmaan painaa aika paljon ne opettajan niinku taiteelliset meriitit. Ja sitten toisaalta myös julkaiseminen, ja silloin vähemmälle huomiolle ehkä jää sitten ne pedagogiset taidot. Kyllähän niitä tietysti, kun opettajia yliopistoihin valitaan, niin myöskin ne opetusnäytteet katsotaan ja näin mutta. Mutta tuota ehkä semmoisella täydennyskoulutuksella myöskin opettajien täydennyskoulutuksella, niin voitaisiin sitten kohentaa tilannetta niin, että jokainen opiskelija voisi tuntea olonsa turvalliseksi ja tuota saisi siitä sitten parhaan mahdollisen irti niistä opinnoistaan.

Toimittaja: Kyllä eli opettajan lisäkoulutusta taidepedagogiikan saralle siis. Studiossa on tutkija, taiteilija, opettaja Raisa Foster ja keskustelemme tänään neromyytistä, opettajan vallankäytöstä ja kyseenalaisista opetusmetodeista taidealoilla. Niin kuin aiemmin Raisa mainitsitkin, että se opettajan täydennyskoulutus olis hyvä ratkaisu sille, että saataisiin sitä opetuskulttuuria muuttumaan, mutta mitä tälle asialle voitaisiin tehdä näkemyksesi mukaan? Tämän opettajan lisäkoulutuksen lisäksi, että taidealoilla oppiminen olisi opiskelijalle turvallista ja hyväksyvää, ja se opetuskulttuuri muuttuisi?

Foster: No valitettavasti sellaisia pikakorjauksia ei varmaan voida tehdä, että sehän se on nykymaailmassa se ongelma, että yritetään muuttaa opetusta, opetussuunnitelmia mun mielestä, ja monien muiden tutkijoiden, mielestä liian pinnallisiin ratkaisuihin. Eli pitäisi mennä syvemmälle, pitää mennä niihin arvoihin kiinni. Että mitä me itse asiassa pidetään arvokkaana? Että miksi me koulutetaan taiteilijoita esimerkiksi? Ja millaisia taiteilijoita me halutaan kouluttaa? Eli, halutaanko me nyt kouluttaa esimerkiksi vaan sellaisia taiteilijoita, jotka toistaa jo sitä vanhaa olemassa olevaa vai kriittisiä ajattelijoita? Rohkeita taidekentän uudistajia? Ja myöskin sitä, että kenelle se taide kuuluu? Kuka saa tehdä taidetta? Ketä me ylipäättään esimerkiksi valitaan sinne taidekoulutukseen? Voisiko tanssijan koulutukseen valita esimerkiksi henkilön, joka on pyörätuolissa? Että mikä on se meidän käsitys siitä tanssijasta? Tanssijuudesta, tanssijan kehosta esimerkiksi? Eli kyllä tällaisiin asioihin täytyisi päästä käsiksi, ja rohkeasti miettiä ihan uudella tavalla, että kenellä, kenellä siihen taiteeseen on oikeus? Ja kenellä on niinku oikeus ilmaista itseään eri taidemuotojen kautta?

Toimittaja: Kyllä toi on todella tärkeä pointti, että kun mainitsit tuon tanssijaesimerkin siitä, että yleensä se meidän ensimmäinen stereotypia ja kuva on siitä, niin kuin ei pyörätuolissa olevasta. Niin niin, tää on todella hyvä näkökulma siihen, että jotenkin laajempi ajatus, ja laajempi niinku tarvitaan perustavanlaatuisista muutosta sille niinku taidekäsitteeseen ylipäättään.

Foster: Kyllä ja sitten myöskin niinku taidekaan ei ole elämästä erillinen saareke, vaikka näin monta kertaa nykymaailmassa ajatellaan. Että me ollaan tultu aika kauas siitä taiteen alkuperästä. Jos ajatellaan nyt alkuperäiskulttuureita, tai jopa ihan länsimaisen taiteen alkukehtoa. Siellä Antiikin Kreikassa, missä eri taidemuodot esimerkiksi oli ihan kiinteästi yhteydessä toisiinsa, puhumattakaan sitten aiemmista, eihän silloin ole puhuttu. Siis taiteessa se on ollut ihan luonteva osa ihmisen kommunikaatiota ja ilmaisua. Niin nyt sitten tämmöinen, että me pilkotaan näitä keinoitekoisesti näitä taiteenaloja irralleen toisistaan, ja luodaan tällaisia mielikuvia, että kuka voi tehdä minkälaista taidetta. Ja esimerkiksi just toi tanssi esimerkkinä siitä, että pitkäänhän se on ollut sitä nimenomaan valkoisen naisen tekemää ilmaisua. Ja tuota, että esimerkiksi värillisillä tanssijoilla edelleen on vaikeuksia ainakin jossain päästä johonkin klassisen baletin ryhmiin. Eli tuota siellä on paljon semmoisia monimutkaisia oletuksia, joista me jostain syystä pidetään kauhean tiukasti kiinni. Ja tuota sitten tietysti, mitä se niinku heijastaa laajemmin meidän yhteiskunnasta? Millaisia asioita me pidetään tärkeänä? Mitä me pidetään esimerkiksi niin kuin ihmisyyteen kuuluvana asiana ja tuota minkälainen ikään kuin semmoinen ideaali ihminen tai ideaali taiteilija? Että nää kaikki kytkeytyy kyllä hyvin toisiinsa.

Toimittaja: Kyllä. Eli perustavanlaatuisiin, perustavanlaatuista niin kuin ihmiskäsityksen ja taidekäsityksen laajempaa ajattelua taideinstituutioihin tarvitaan siis.

Foster: Kyllä näin voi sanoa.

Toimittaja: No haastattelemanani taideopiskelijoiden mukaan taideoppilaitosten ja taideinstituutioiden sisällä on yleensä vaikutusvaltaisia, vahvoja persoonia ja alallaan hyvin arvostettuja taiteilijoita, joiden toimintaa on äärimmäisen vaikea myös kyseenalaistaa. Koska taidealan piirit Suomessa ovat myös pienet, ja työmahdollisuudet ja unelmat saattavat vaarantua, jos opiskelija saa ikävän ihmisen tai kyseenalaistajan maineen. Niin miten tällaista kyseenalaistamisen vaikeutta ja opetuskulttuuria voitaisiin lähteä mielestäsi muuttamaan taidealoilla? Onko sinulla siihen ajatusta?

Foster: No tässä itsekkin nyt varmaan on vähän vaarallisilla vesillä näin (naurahtaa), taideyliopiston dosenttina. Olen siellä tuota turvallisesti toinen jalka sisällä, ja toinen jalka ulkopuolella, niin täältä voi huudella. Korostan myöskin sitä, että tosiaan en ole itse riittävän sisällä, että voin täsmällisesti sanoa, että mitä siellä tapahtuu. Ja kaikillahan meillä on omat mielikuvamme ja käsityksemme siitä, että mitä taidekentällä ja taidekoulutuksen kentällä tapahtuu, mutta tuota. Joo se on tuota haastava kysymys, tämä rakenteiden haastaminen ja näiden käytänteiden haastaminen. Että se on liikaa vaadittu, jos yksittäisen opiskelijan täytyy nousta esimerkiksi opettajaansa tai opettajakuntaa vastaan. Eli tuota se on kyllä täysin ymmärrettävää, että yksilöt pysyy hiljaa. En halua heitä niinku syyllistää siitä, mutta tuota tietysti ne ihmiset, jotka on vallankahvassa esimerkiksi professorit, dekaanit, niin heidän pitäisi tietysti voimakkaasti ottaa kantaa mun mielestä ja asettua opiskelijoiden puolelle. Ja tietysti myös itseni dosenttina. Niin tuota tärkeä tehtävä, että kuuntelen opiskelijoita ja yritän heitä puolustaa. Ja tuota, joo vaikea kysymys se on, mutta tuota varmaankin sillä, että näitä asioita ylipäättään tuodaan esiin niin se on, se on niin kuin jo askel toivottavasti parempaa tulevaisuutta kohden.

Toimittaja: Kyllä ja tuo kun mainitsit, että tietenkin yksittäiset henkilöt ei voi sitä vastuuta täysin ottaa ja lähteä barrikaadeille yksin asioiden kanssa että. Ratkaisu sitten niin kuin sanoitkin, että olisi se, että asioista ylipäättään keskusteltaisiin esimerkiksi tällaisten studiokeskustelujen muodossa (naurahtaa). Mutta että enemmän siis avointa keskustelua asian suhteen.

Foster: No kyllä varmaan. Ja toisaalta sitten täytyy kyllä muuten sanoa sekin, että yleensähan, jos ajattelee ihan tämmöistä maailman historiaakin, niin valtavan isoja muutoksia on nimenomaan siinä syntynyt sitä kautta, että yksittäiset rohkeat ihmiset on ikään kuin asettunut siihen tulilinjalle. Ja sitä kautta sitten saanut muutosta aikaiseksi, että kerta kaikkiaan kieltäytynyt tietyistä haitallisista toimintatavoista. Eli kyllähän se nyt aika paljon näyttää menevän sillä tavalla, mutta tietysti niin kuin ratkaisevaa on se, että siinä sitten asettuu muut niin kuin tueksi. Ja tuota. Joo, ei mitään muutosta saada aikaiseksi, jos ei nyt sitten olla valmiita rikkomaan niitä vanhoja kaavoja. Ja se tarkoittaa väistämättä sitä, että luovutaan tietyistä asioista. Että täytyy olla valmis myös niinku ihan oikeasti miettimään sitä, että onko tietyt taidemuodot ja niiden esimerkiksi koulutus sellaista, että me halutaan niitä tulevaisuudessa tehdä. Että jos me tiedetään, että se aiheuttaa fyysisistä tai psyykkistä

haittaa yksilöille, niin onko se niin kuin oikeutettu, että me jatketaan sellaisten taidemuotojen esittämistä ja tukemista?

Toimittaja: Kyllä, että sitä voi myös niinku tavallaan väitteen kokijana ja katsojana myös, ei pelkästään taiteilijat, vaan myös taiteen kokijat ja näkijät ja tuntijat, niin myös pohtia sitä asiaa, että haluaako tukea jotain tiettyä taidemuotoa.

Foster: No kyllähän se varmaan niin menee. Noi syntyy tietysti aika silleen automaattisesti, että tuota harvoinhan sitä ihmiset oman arvopohjansa vastaisesti toimii siis sillä tavalla. Että tuskin sä nyt haluat mennä katsomaan sellaista juttua, mistä se tiedät, että se on syntynyt niin kuin epäilyttävien keinoin. Että kyllähän ihmiset sitten onneksi äänestää jaloillaan aika hyvin. Mutta tietysti edellytyksenä on, että nämä aika tuota tämmöiset haitalliset vallankäytön muodot sitten nostetaan esiin.

Toimittaja: Tähän loppuun vielä Raisa Foster, sinulla on monen vuoden kokemus opettajana ja kouluttajana eri instituutioissa. Millainen on mielestäsi hyvä opettaja?

Foster: No hyvä opettaja on sellainen, joka tunnistaa jokaisen ihmisen kiinnostuksen kohteet ja erityiset lahjakkuuden osa-alueet, ja antaa niille tunnustusta. Ja antaa jokaisen loistaa juuri sellaisena kuin hän on.

Toimittaja: Näihin sanoihin on helppo lopettaa. Keskustelimme tänään neromyytistä ja opettajan vallankäytöstä taideoilla. Kiitos Raisa Foster.

Radio Moreeni on meidän Radio.